

KÜLTÜR COĞRAFYAMIZDA HZ. MUHAMMED

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
(ORTA ASYA, KAFKASYA VE BALKANLAR)

-I-

(7-8 Mart 2009)
ADAPAZARI - SAKARYA

DÜZENLEYEN
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
&
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

ANADOLU MÜSLÜMANININ HAYATINDA HADİSİN İZİNİ SÜRMEK

Yrd. Doç. Dr. Erdinç AHATLI

Hız. Peygamber döneminden itibaren Müslümanların değışmeyen başvuru kaynaklarından birisi olan hadis, onların ibadet hayatlarını şekillendirmesinin yanı sıra sosyal ve kültürel telakkilerinin biçimlenmesinde de temel dayanaklardan birisi olmuştur. İnanan bireyin, insan, tarih ve tabiat tasavvurunda hadisin oluşturduğu zihniyet ve davranış, günlük hayatın sıradan yönünde de kendisini hissettirir. Dolayısıyla Müslümanların yapıp ettiklerinin köklerinde pek çok hadisin izini bulmak mümkündür. "Tarihte Müslüman kişiliği, siyasası, ahlakı ve değerleri neredeyse bütünüyle hadis mirasıyla şekillenmiştir. Müslümanların bireysel ve toplumsal refleksleri, örf ve âdetleri hadisin etkisinden bağımsız kalmamıştır".¹

Bu tebliğde Müslüman hayatını genellikle ibadetle ilintili tanzim eden ezan, selam, vakıf uygulamaları gibi kaynağı hadis ve sünnet olan bildik örneklerin dışında, Müslüman Anadolu kültüründe, örf ve adetlerinde yer alan söz ve davranışların bir kısmının da hadislerdeki temelleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Hadis musannefâtının özellikle "Edeb", "el-Birr ve's-sıla", "İsti'zân", "Eşribe ve et'ime", "Libâs" gibi beşeri ilişkilerde dikkat edilecek davranışlara, görgü kurallarına ve günlük hayatın değışik kesitlerine temas eden rivayetleri içeren "ana bölümleri" konumuza dair en fazla misal barındıran yerlerdir. Geleneğimizle örtüşen rivayetlere işaret ederken mutlaka sahih hadislerden olması şartı aranmamıştır.

Toplumumuzda, üzerinde yeni bir elbise görülen kişiye söylenen bazı ifadeler vardır: "Üzerinde eskisin, üzerinde paralansın/parçalansın, sağlıkla eskit"

* Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1 Mehmet Emin Özafşar, "Hadis", İslâm'a Giriş –Everensel Mesajlar-, Ankara 2008, s. 193.

bunların en yaygın olanlarıdır. Bununla yeni elbiseyi giyen kişiye, başına bir hal gelmeden giysiden sonraya kalması, bir anlamda uzun ömür ve sağlık duası yapılmaktadır. Hadis kitaplarımızda, Hz. Peygamber'in yukarıdaki ifadenin aynısını, yeni elbise giyen bir kişiye kullandığı görülmektedir:

Bir gün Rasûlüllah'ın (s.a) vahiy kâtiplerinden ve ilk Müslümanlardan olan Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs (r.a.), Habeşistan hicretindeyken doğmuş küçük kızını Hz. Peygamber'in yanına getirmişti. Rivayetlerde Ümmü Hâlid künyesiyle zikredilen ve ismi Eme olan küçük kızın üzerinde sarı bir fistan vardı. Allah Rasûlü (s.a.) üzerindeki sarı elbiseyi görünce Ümmü Hâlid'e Habeşçe "güzel" anlamına gelen "seneh seneh (سنه)" buyurdular. Herhalde bununla hem küçük kıza Habeşistan'da öğrendiği dille latife olarak takılmak hem de üzerindeki elbisenin kendisine ne kadar güzel yakıştığını ifade etmek istemişlerdi. Ümmü Hâlid, Hz. Peygamber'in arkasına geçip iki kürek kemiği arasında bulunan ve Peygamberlik Mührü denilen irice 'ben'le oynamaya başlayınca babası, muhtemelen Rasûlüllah'ı (s.a) rahatsız ettiğini ve saygısızlık olacağını düşünerek, böyle yapmaması için onu uyardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hâlid'e çocuğu rahat bırakmasını söyledi ve Ümmü Hâlid'e dönerek üzerindeki elbiseden dolayı şöyle buyurdu: Eskit/yıprat, yırt/parçala (أبلى وأخلى). Allah Rasûlü (s.a.) bu sözleri üç defa tekrarladı.²

Bu olayın sahâbîler arasında duyulup yaygınlaşmasından olsa gerektir ki, içlerinden birisi yeni bir elbise giydiğinde tebrik maksadıyla ona şöyle derlerdi: "(Sağlıkla) eskitesin! Allah sana onun yerine başka bir (yeni) elbise nasip etsin!"³ Görüldüğü gibi kültürümüzde de aynı uygulama halen devam etmektedir.

Misafir ağırlama adabına dair geleneklerimizin önemli bir kısmının da hadislerde dayanaklarını bulmak mümkün olmaktadır. Bu konudaki yaygın adetlerimizden birisi, ev sahibinin misafirleri uğurlarken genellikle dış kapıya kadar onlara eşlik etmesidir. Köylerde ve müstakil evlerde bu uygulama bahçe kapısına kadar misafirlerle birlikte çıkmak şeklinde yapılırken, artık apartman tipi yerleşimin çoğaldığı şehirlerde ev sahibinin dış kapıya kadar misafirlere eşlik etmesi suretiyle olmaktadır. Ebû Hureyre'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır: "Kişinin (uğurlamak için) misafiriyle birlikte evin kapısına kadar çıkması sünnettendir".⁴ Tabiatıyla bu, mutlaka yapılması

2 Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu'l-Buhârî (el-Câmi'u's-sahîh)*, I-VIII, İstanbul 1401/1981, "Edeb", 17; "Cihad", 188. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, I-VI, İstanbul 1402/1982, VI, 364-365; Buhârî, "Libas", 22, 32; Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebi Dâvud*, I-V, İstanbul 1401/1981, "Libas", 2 (4024).

3 Ebû Dâvud, "Libas", 1 (4020).

4 İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki), I-II, İstanbul 1401/1981, "Et'ime", 55 (3358) Hadisin isnadındaki Ali b. Urve zayıf raviler arasında sayılmıştır.

gereken bağlayıcı bir sünnet olmamakla beraber, konuğa olan saygının bir ifadesi ve ev sahibinin nezaket ve zerafetinin bir göstergesidir.

Son zamanlarda biraz örselense de büyüklerin bulunduğu meclislerde küçüklerin saygısızlık olmasını diye söze fazla girmemeleri ve konuşmaya ilk önce büyüklerin başlaması Anadolu kültürünün nezih uygulamalarından birisidir. Bu geleneğin izlerini de Allah Rasûlü'nün (s.a.) hadislerinde görmekteyiz: Sahâbeden Abdullah b. Sehl ile Muhayyisa b. Mes'ûd o zaman Yahudilerin mülkü olan Hayber'e hurma toplamaya gitmişlerdi. Farklı hurma bahçelerinde çalışmak üzere birbirlerinden ayrıldılar. Ne yazık ki Ensardan Abdullah b. Sehl (muhtemelen) çalıştığı bahçede öldürüldü. Bunun üzerine biraderi Abdurrahman b. Sehl ile maktulle beraber çalışmaya giden Muhayyisa b. Mes'ûd yanına kendi kardeşi Huveyyisa'yı da alarak durumu bildirmek üzere Hz. Peygamber'e geldiler. Konuşmaya içlerinde en küçük olduğu halde maktulün kardeşi sıfatıyla Abdurrahman başladı. Ancak Hz. Peygamber ona müdahale ederek "İlk sözü yaşça büyük olana bırak" buyurdu.⁵ İmam Buhârî, altında bu hadisi zikrettiği bâba "Büyüğe ikram etmek ile söze ve soru sormaya önce yaşça büyük olanın başlaması" şeklinde başlık koymuştur. Nitekim bu husus "Su küçüğün söz büyüğün veya Söz büyüğün su küçüğün"⁶ ifadesiyle atasözlerimizde de vurgulanmaktadır.

Kadim tarihlerden itibaren kültürümüzde devam eden güzel uygulamalardan bir başkası sevap kazanmak maksadıyla karşılıksız su dağıtmaktır. Bu, aynı zamanda Müslüman coğrafyanın çoğunluğunun ortak geleneğidir. Tarihte Müslüman Türklerin bulunduğu bölgelerde de buna özel önem verilmiş ve şehirlerin hemen her yerine sebiller yapılmıştır. Miladi onuncu asra tekabül eden Hicrî 3. ve 4. asırlarda günümüzde Özbekistan topraklarında bulunan Semarkand'a uğrayan bir gezgin konuyla ilgili izlenimlerini şöyle anlatmıştır: "Allah rızası için buzlu su dağıtılmayan çok az sayıda han, bir meydan veya bir duvar altı gördüm. 2000 yerde, sebillerden veya tunç kaplardan vakfiyeye uygun biçimde su dağıtılıyordu."⁷ Elan Anadolu'da bu gelenek son yıllarda artan bir ivmeyle yaşatılmaktadır. Özellikle çarşı esnafı, elektrikle suyu soğutan modern sebilleri ve yanına iliştirdiği plastik bardakları dükkânının kapısına koymakta, sıcak yaz günlerinde alış veriş için veya başka amaçla oradan geçenler dilerlerse o sudan içebilmektedirler.

5 Buhârî, "Edeb", 89. Ayrıca bk. Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-V, İstanbul ts., "Kasâme", 6.

6 Selman Başaran, *Hadislerin Türk Atasözlerine Tesiri*, Bursa 1994, s. 81.

7 Adam Mez, *Onuncu Yüzyılda İslâm Medeniyeti, İslâm'ın Rönesansı* (çev. Salih Şaban), İstanbul 2000, s. 471.

Bu faydalı geleneğin yerleşmesinde Allah Rasûlü'nün (s.a.) su dağıtma-ya teşvik ve bunu yapanların alacağı sevaba işarete eden hadislerinin önemli etkisi olmalıdır. Sahabeden Sa'd b. Ubâde'nin "Hangi sadaka daha üstündür?" diye sorması üzerine Hz. Peygamber "Su ikram etmektir" cevabını vermişlerdir.⁸ Aynı sahâbînin bir başka rivayetinde o, "Hangi sadaka daha çok hoşunuza gider?" diye sorunca Rasûlü'llah (s.a.s) "Su" buyurmuşlardır.⁹ Konuyla ilgili diğer rivayetlerden anlaşıldığına göre Sa'd b. Ubâde bu soruyu Hz. Peygamber'e vefat eden annesi adına sadaka yapmak maksadıyla yöneltmiştir. Cevabını aldıktan sonra ise, annesi adına bir su kuyusu açarak onu insanların istifadesine sunmuştur.¹⁰ Yine Rasûl-i Ekrem susamış bir müslümana su veren mümine cennette, "er-Rahîku'l-mahtûm" denilen kendisinden önce başka birisinin içmediği kapağı mühürlü, lezzetli ve misk kokulu cennet şarabından içirileceği müjdesini vermiştir.¹¹

Kültürümüzde sadece susuz insanlar düşünülmemiş aynı zamanda kara hayvanları ve kuşların su ihtiyacı için de mezarlıklara varıncaya kadar muhtelif yerlere yalıklar, camilerin tepelerine ise yağmur sularını toplayan küçük su hazneleri yapılmıştır. Hayvanları korumaya yönelik bu hassasiyetin temellerini de yine Allah Rasûlü'nün (s.a.s) hadislerinde görmekteyiz. Söz gelimi sahabeden Sürâka b. Cu'şüm Hz. Peygamber'e şunu sormuştu: "Kendi develerim için onarıp sıvadığım havuzuma kayıp bir deve geldiğinde onu da sulasam sevap alır mıyım?" Rasûlü'llah (s.a.s) "Evet, her yaşayan/canlı için sevap vardır" buyurdular.¹² Hadis kitaplarımızda hayvanları sulamanın sevabını anlatan pek çok rivayet mevcuttur.¹³

Anadolu halk geleneğinde dikkat edilen hususlardan birisi de kapiya gelen dilencinin mümkün mertebe boş çevrilmemesidir. Son yıllarda yazılı ve görsel basında pek çok suiistimal örneklerini görse de, hatta özellikle Cuma günleri ekip halinde mahalleye gelen dilencilerin muhtaç olmadıklarına ve bunu bir kazanç kapısı haline getirdiklerine kanaat getirirse de onları kapıdan

8 İbn Mâce, "Edeb", 8 (3684); Nesâî, Ahmed b. Ali, *Sünenü'n-Nesâî*, I-VIII, İstanbul 1401/1981, "Vasâya", 9; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, V, 284.

9 Ebû Dâvud, "Zekât", 41 (1679).

10 Ebû Dâvud, "Zekât", 41 (1680); Nesâî, "Vasâya", 9; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, VI, 7.

11 Ebû Dâvud, "Zekât", 41 (1682); Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, İstanbul 1401/1981, "Kiyâme", 18 (2449). Hadiste geçen "الرحيق المختوم / er-Rahîku'l-mahtûm" Kurân-ı Kerîm'in 83/Mutaffifîn suresi 25. ayetinde Na'îm cennetine girecek müminlere ikram edilecek içecek olarak sayılmaktadır.

12 Ahmed b. Hanbel, IV, 175, II, 222 (Benzer lafızlarla); İbn Mâce, "Edeb", 8 (3686).

13 Msl. bk. Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-II, İstanbul 1401/1981, "Sifatü'n-nebi", 23; Ahmed b. Hanbel, II, 375, 517; Buhârî, "Mezâlim", 23; Edeb, 27; Ebû Dâvud, "Ci-had", 47 (2550).

boş çevirmek halkımızın içine nedense sinmez. Herhalde bunda Rasûlullah'ın (s.a.) "At üstünde gelse bile isteyen/dilenenin hakkı vardır"¹⁴ hadisi etkili olmalıdır. İmam Mâlik'in naklettiği mürsel bir rivayette ise şöyle geçer: "At üstünde gelse bile isteyene/dilenene veriniz"¹⁵ Keza Hz. Peygamber'e bağlılık yemini vermiş olan hanım sahâbilerden Ümmü Büceyd ona (s.a.s) şunu sordu: Yoksul kimse kapımın önüne gelir ve ben de ona verecek bir şey bulmazsam ne yapayım? Allah Rasûlü (s.a.s) şöyle buyurdular: "Ona verecek bir şey bulamazsan, hiç olmazsa koyunun yanmış tırnağını eline sıkıştırıver"¹⁶ Bu ifadeyle Hz. Peygamber ne kadar az ve değersiz olursa olsun mümkün mertebeye dilencinin eli boş çevrilmemesini tavsiye etmektedir.

Diğer taraftan Hz. Peygamber, ister az ister çok talep etsin mal biriktirmek için dilenenin gerçekte eline cehennem ateşinden bir kor aldığı¹⁷ ve dilenenin yüz karası olduğunu¹⁸ söyleyerek hakikaten ihtiyacı olmadan dilenenlerin çok kötü bir iş yaptığını ve bunun helal olmadığını¹⁹ çeşitli hadislerinde ifade etmişlerdir.

Hadisin hayatımızın neredeyse her alanında olduğu gibi, düğün ve cemiyetlerimizde de azımsanmayacak etkileri vardır. Anadolu'nun bir çok yöresinde, gelin damat evine inerken düğüne katılan etraftaki kalabalığın üzerine madeni para, şeker, kuru yemiş, meyve, buğday ve arpa gibi hububat mahsul-leri atılır ve özellikle çocuklar bunları kapışmak için birbirleriyle yarışır. Kalan arpa ve buğdayları da kuş vs. yer. Dilimizde buna saçıp dağıtmak anlamında "saçı" veya "saçu" denir. Hadis kaynaklarımızda benzer uygulamanın bizzat Hz. Peygamber tarafından teşvik edildiğini müşahede etmekteyiz.

Rasûlullah (s.a.s) ashâbtan birisinin düğününde bulunmuştu. Gelin ve damada birbirlerine ısınmaları, birbirlerini sevmeleri, evliliklerinin hayırlı, uğurlu, bereketli ve bol rızıklı olması için dua etmişti. Sonra (damadı kastederek) "Arkadaşınızın başında toplanın!" buyurmuş, akabinde def getirilip çalınmıştı. Daha sonra içinde meyve ve şeker bulunan tabaklar getirilmiş, Hz. Peygamber bunları orada bulunanların üzerine serpmiş, ancak insanlar kapışmak için harekete geçmemişti. Sebebini sorduğunda kendisinin onlara yağmayı yasakladığını söylemişlerdi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.s) onlara, savaş sırasında veya ganimetlerle ilgili yağmalamayı yasakladığını ancak düğünde saçılan şeyleri

14 Ahmed b. Hanbel, I, 201; Ebû Dâvud, "Zekât", 33 (1665).

15 *Muvatta'*, "Sadaka", 3 (II, 996).

16 Ebû Dâvud, "Zekât", 33 (1667); Tirmizi, "Zekât", 29 (665).

17 Müslim, "Zekât", 105; İbn Mâce, "Zekât", 26 (1838).

18 Tirmizi, "Zekât", 38 (681); Nesâî, "Zekât", 92, 93.

19 İbn Mâce, "Zekât", 26 (1839).

kapışmanın bir sakıncası olmadığını ifade etmişti.²⁰ Tahâvî'nin rivayetinde tabaktan saçılan maddeler arasında şekerle birlikte badem sayılmaktadır.²¹ Öyle anlaşılıyor ki, madeni para dışında –ki o zaman kullanımı yaygın değildi- diğer maddeler düğünlerde kapışılmak üzere ortaya saçılmıştır. Mesir macunu şenliklerindeki benzer uygulama da Hz. Peygamber'in bu sünnetinden kaynaklanmış olmalıdır.²²

İslam coğrafyasında belki de sadece Müslüman Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde mezarlıklar ağaçlandırılır. Orman ve ağaç katliamının had safhaya ulaştığı günümüzde artık şehrin içinde kalmış tarihi mezarlıklar ile Osmanlı bakayası selâtin camilerimizin etrafındaki hazirelerin ve kabristanların içindeki ağaçlar kentin önemli oksijen depolarından birisini oluşturmaktadır. Aca-ba Müslümanların yaşadığı başka bölgelerde değil de neden sadece Anadolu dâhil olmak üzere Selçuklu ve Osmanlı geleneğinin izlerini taşıyan yerlerde mezarlıklar ağaçlandırılmıştır. Muhtemelen bunda Kütüb-i sitte'nin tamamında geçen şu hadisin rolü vardır:

Bir defasında Nebî (s.a) Medîne²³ bahçelerinden birisinin yanından geçiyordu. Kabirlerinde azap gören iki insanın sesini duydu. Hz. Peygamber: "Bunlar azap görüyorlar, hem de (kendilerince) büyük gördükleri bir günahtan dolayı değil. Ancak (gerçekte) günahları büyüktür. Biri idrarından iyice temizlenerek sakınmaz, diğeri ise koğuculuk yapar, ona buna söz taşırdı" buyurdular. Sonra Allah Rasûlü (s.a.s) yaprakları soyulmuş taze bir hurma dalı istedi, onu iki parçaya ayırdı. Her birinin kabri üzerine birer parça dikti. Sahâbîler "Ey Allah'ın Rasûlü! Niçin böyle yaptın?" diye sorunca şöyle cevap verdiler: "Bunlar taze kaldıkça belki azapları hafifler"²⁴

Hz. Peygamber'in yukarıda zikredilen bu olaydan başka böyle bir uygulama yapmamasına ve Hulefâ-i Râşidîn döneminde de örneği olmamasına rağmen, Hanefi mezhebine bağlı muhitlerde mezarlıklar, her halde anılan hadisin etkisiyle ağaçlandırılmıştır. Kaynaklarda sadece sahâbeden Büreyde b. Husayb'ın vefat ettiğinde başına yaş hurma dalı konmasını vasiyet ettiği ri-

20 Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdi Abdülmecid es-Selefi), Beyrût ts., XX, 97-98; krş. Nebi Bozkurt, *Hadis'te Folklor, Eğlence*, İstanbul 1997, s. 66-67; a. mlf., *Hadislerde Sosyal Hayat*, İstanbul 2007, s. 57-58.

21 Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, (nşr. İbrahim Şemsüddîn), Beyrût 1422/2001, II, 412.

22 Bozkurt, *Hadis'te Folklor*, s. 67; a. mlf., *Hadislerde Sosyal Hayat*, s. 58.

23 Tercüme esas aldığımız metinde ravi tereddüt ederek "Medîne veya Mekke" bahçeleri ifadesini kullanmıştır. Ancak diğer rivayetlerin teyit ettiği üzere olay Medîne'de geçmektedir.

24 Buhârî, "Vudû", 55. Bazı lafız farklılıklarıyla aynı manayı ifade eden diğer rivayetler için bk. Buhârî, "Cenâiz", 82, 89; "Edeb", 46, 49; Müslim, "Tahâret", 111; Ebû Dâvud, "Tahâret", 11(20); Nesâî, "Tahâret", 27.

vayet edilir. İslâmı uzak diyarlara ulaştırmak için çeşitli yerlere giden Büreyde b. Husayb (r.a.) bir Türk şehri olan ve günümüzde Türkmenistan topraklarında bulunan Merv'de vefat etmiştir. Muhtemelen onun söz konusu vasiyetinin de kabristanların ağaçlandırılmasında tesiri vardır.²⁵

Yine Anadolu kültürüne özgü uygulamalardan birisi cenazeyi duyurmak için camilerden sala okunmasıdır. Bilebildiğimiz kadarıyla başka Müslüman topluluklarda bunun örneği yoktur. Keza ne Hz. Peygamber ne de Raşit halifeler döneminde cenazelerde sala okunmuştur. Peki, niçin Anadolu coğrafyasında böyle bir adet ortaya çıkmıştır? Her şeyden önce bu, vefat haberini konu komşuya, akrabalara ve dostlara bir duyurudur. Ancak bunun için sala okunmasının tercih edilmesinin bir gerekçesi olmalıdır.

Bu konuya ışık tutabilecek bir hadiste Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmaktadırlar: "Sizden birinizin başına bir musibet geldiğinde, o, benim vefatımdan dolayı meydana gelen musibeti hatırlasın. Çünkü bu, en büyük musibetlerdendir"²⁶ Konuyla ilgili daha ayrıntılı bir rivayet ise şöyledir: Rasûlullah (s.a.s) vefat ettiği hastalığında odasından mescidi gören perdeyi veya kapıyı araladı. Sahâbîlerin Ebû Bekir'in arkasında namaz kıldıklarını görüp sevindi ve şöyle buyurdu: "Allah'a hamdolsun! Hiçbir Nebi ümmetinden birisi kendisine imamlık yapınca kadar vefat etmemiştir. Sonra sözlerine şöyle devam etti: Ey insanlar! Benden sonra herhangi birinizin başınıza bir musibet gelirse, benim vefatımdan dolayı meydana gelen musibeti hatırlayıp teselli bulsun. Çünkü benden sonra ümmetimden hiç bir kimsenin başına, benim vefatım dolayısıyla gelen musibet gibisi gelmemiştir"²⁷

Rivayetlerin bağlamından da anlaşıldığı gibi konu ölümle alakalıdır. Şüphesiz Müslümanlar için, Hz. Peygamber'in aralarından ayrılıp darı bekaya irtihalinden duydukları üzüntüden daha büyük bir ızdırap olamaz. Başına gelen bir musibet anında Allah Rasûlü'nün hayatı ile hastalığında çektiği sıkıntıları ve onun vefatından sonra ashâbın yaşadığı deyim yerindeyse şoku hatırlayan bir mümin, kendi başına gelenin hafifliğini fark edip teselli bulacaktır. Bu sebeple olsa gerek cenaze duyurusu sala okunarak yapılmaktadır. Zira Hz. Peygamber'i hatırlamanın en güzel yolu ona (s.a.s) salât ve selam getirmektir. Zaten sala da baştan sona Rasûlullah'a (s.a.) getirilen salât ve selamlardan oluşmaktadır. Sahâbeden birisi "Ey Allah'ın Rasulü! Duamın (salâtımın) tamamını sana yap-sam, ne dersin?" diye sorunca Hz. Peygamber şöyle buyurdular: "Öyle yapar-

25 Abdullah Aydınlı, *Sünen-i Dârimî, Tercüme, Şerh ve Tahkik*, I-VI, İstanbul 1995, II, 214.

26 Dârimî, "Mukaddime", 14 (Mürsel olarak); Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Şu'abü'l-îmân* (nşr. Muhammed es-Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl), I-VII, Beyrût 1410/1990, VII, 239.

27 Ahmed b. Hanbel, *Fedâilü's-sahâbe* (nşr. Vasiyyullah Muhammed Abbâs), I-II, Beyrut 1403/1983), I, 198 (Şâmile 1'den alınmıştır). Ayrıca bk. Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, VII, 239 (Bazı lafız farklılıklarıyla).

san, dünya ve ahiret sıkıntılarının konusunda Allah Tebâreke ve Teâlâ sana kâfi gelir".²⁸ Bu rivayetten de anlaşıldığı üzere, yakınlarının ölümü gibi en zor sıkıntılara maruz kalan birisinin Hz. Peygamber'e getirdiği salât ve selam Allah'ın (c.c.) yardımına ve himayesine kavuşmanın vesilesi olmaktadır.

Burada bir tebliğ sınırları çerçevesinde Anadolu kültüründe, örf ve adetlerinde yaşatılan ve direkt veya dolaylı olarak esasî bir hadise dayandığı anlaşılan sekiz örnek ele alınmıştır. Tabiatıyla bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Konuyla ilgili yaptığımız malzeme tespiti taramasında daha başka örneklere de tesadüf edilmiştir. Söz gelimi esnerken ve hapşırırken eli ağza götürmek, sofradan az önce kalkılmış olsa da yeni gelen misafire kurulan sofraya onunla birlikte oturmak, evde pişirilen yemekten kapı komşusuna ikram etmek, ekmeğe hürmet göstermek, zenzemi ayakta ve kibleye dönerek içmek, kulağı çınlayana "seni kim anıyor" diye sormak, uzun bir yolculuğa çıkanın yakınlarını gezerek helallik istemesi, ölen kimsenin arkasından kötü söz söylenmemesi ve yeni ev yapanın dostlarına ziyafet vermesi gibi daha pek çok uygulamanın hadislerde izlerinin ve dayanaklarının olduğu görülmektedir. Öyle anlaşılıyor ki bu konu müstakil bir kitaba veya kitapçığa konu olabilecek çapta geniş malzeme ihtiva etmektedir. Tabi söz konusu uygulamaların kaynağını teşkil eden rivayetlerin güvenilirliği ve halen sürdürülen hadis ve sünnete aykırı bazı geleneklerimizin değerlendirilmesi ayrı bir çalışma konusudur.

28 Ahmed b. Hanbel, V, 136.